

There are no translations available.

ПРОФЕСОР БАЙЧО ПАНЕВ В БЪЛГАРСКАТА КРИМИНОЛОГИЯ

Проф. д.ю.н. Боян Станков,

преподавател по криминология във ВСУ „Черноризец Храбър”,

сътрудник в Съвета за криминологически изследвания при

Главната прокуратура (1968–2000 г.)

1. Проф. д-р Байчо Владимиров Панев е роден на 13.04.1928 г. в гр. Карнобат в семейство на адвокат и учителка. След завършване на средното образование любознателният младеж става студент по право в Софийския университет. Интересите му към наказателноправните науки го отвеждат в кръжока по наказателно право, ръководен от проф. Иван Ненов. Оттогава е и сътрудничеството му с бъдещите професори Костадин Лютов и Тамара Хинова. Наказателното право, а след годините и криминологията, стават негова професионална съдба.

Младият юрист Байчо Панев е прокурор последователно в Ботевград, Пирдоп и София. От 1968 г., когато започва да функционира Съветът за криминологически изследвания към Главната прокуратура на НРБ, създаден с решение на Министерския съвет през 1967 г., той е неизменно един от стожерите на основния за страната научноизследователски център, чиято задача е изучаване на престъпността и разработване на мерки за превенция и контрол.

След повече от 20 години напрегната работа в Съвета Б. Панев започва преподавателска дейност в новосъздадения Бургаски свободен университет, в който е избран за професор по криминология.

2. Байчо Панев е един от първите изследователи у нас преди институционализирането на криминологията през 1967/1968 г., убеден, че конкретното емпирично изследване може и трябва да стане основен източник на криминологичното познание.

През 1962 г. той публикува в сп. „Социалистическо право“ статията **„Състояние и проблеми на рецидива в Пирдопския район“**, в която са изложени вижданията му за рецидивизма и причините за неговото съществуване.

Регионът „Ботевград, Пирдоп, Етрополе“ години наред е обект на системно изследване от Б. Панев от гледна точка на престъпността и нейната детерминираност в резултат на злоупотребата с алкохол. Темата „пиянство“ присъства трайно в обществената и научната му дейност много преди преподавателската му дейност. Той е учения с най-голям принос у нас в разработването на тази специфична материя и с обществено признание за формиране на национална политика за трезвеност. На основата на конкретно изследване, което обхваща периода 1956–1963 г., Б. Панев публикува статията си **„Престъпността и пиянството в Пирдопския, Ботевградския и Етрополския съдебни райони“**. Съчетал професионалния опит на прокурор, на изследовател и теоретик в една нова за страната ни научна област – криминологията, Б. Панев съвсем естествено е включен в екипа на новосъздадения Съвет за криминологически изследвания.

3. В Съвета Байчо Панев среща в ентузиастични, готови да изпълняват голямата задача, поставена пред новата институция. Атмосферата е творческа и благоприятна за поставяне началото на организирана изследователска дейност в област, считана доскоро за табу. Първият екип на Съвета включва: Пенчо Спасов (зам.-председател), Димитър Фиданов (отговорен секретар), Филип Савовски, Георги Хр. Георгиев, Байчо Панев, Панчо Бешков, Анна Славова, Боян Станков, с председател главният прокурор Иван Вачков. Постепенно щатният състав се разраства. Общ е стремежът за тясно обвързване на теорията и практиката. Провеждат се оживени дискусии по основни проблеми на криминологията, с голяма прецизност се обсъждат и най-малките детайли преди и по време на провеждане на изследванията. Особена активност се проявява във връзка с внедряването на предложенията, разработени въз основа на изследванията, и с научния контрол за отчитане на ефективността от внедряването. Повечето от

изследванията са с междуинституционален характер, а някои – съвместни с изследователските институти на други страни. Съветът е уважаван партньор за много институти в страната и чужбина, за което проф. Б. Панев има голяма заслуга. На него, като един от водещите специалисти, се възлагат нови и отговорни задачи. Изследователската и научно-теоретичната му дейност в българската криминология могат да бъдат обособени в няколко основни области, в които проявява висока компетентност и евристичност. Той постоянно търси добрите образци в науката при съществуващите през 60-те и 70-те години затруднения в обезпечаването с криминологична литература. Посредством международния библиотечен книгообмен си осигурява литература, която го държи в крак с новостите в науката.

Особено значение за формирането му като криминолог има защитеният от него през 1971 г. дисертационен труд на тема **„Влиянието на пиянството върху престъпността в НРБ”** за придобиване на научната степен „кандидат на юридическите науки” (доктор по право).

Дисертацията е един от първите опити у нас за теоретично обобщаване на резултати от конкретно емпирично изследване, за чието провеждане е използвана разностранна методика. Изследваните проблеми са сложни и многоаспектни, нещо, върху което акцентират и рецензентите. Защитата е проведена в Института за правни науки към БАН.

Периодът 1970–1971 г., когато се подготвя трудът за представяне и неговата защита, е съпроводен с оживени дискусии около проблема за детерминираността на престъпността – тема, защитена в Института по философия при БАН от Георги Наумов. Това са години на научно търсене и сериозни дискусии.

След защитата на дисертацията Б. Панев още по-уверено навлиза в теорията на криминологичното познание.

4. Принос в развитието на емпиричната криминология е разработването на изключително важния проблем за организацията и методиката на криминологичните изследвания. За изпълнението на задачата е проучена практиката на съда и прокуратурата в Плевенски окръг. За проф. Панев изследванията са „едно от най-важните звена на връзката „наука – практика”. За нуждите на криминологичните изследвания той адаптира методическите средства на социологията, разработва нови

методики, насочва се към икономическия анализ за изследване на престъпността в икономиката. В самото начало публикува студия за методологията на криминологичното изследване (1970 г.), последвана от студиите **„Териториално и тематично изследване на престъпността”** (1974 г.), **„Методика и ефективност на криминологичните изследвания”** (1988 г.) и др.

Възложено му е ръководството на първото у нас регионално изследване на престъпността, завършило с колективната монография **„Престъпността в Сливенски окръг и мерки за нейното ограничаване”** (1970 г.). Основанието за изследването е, че в продължение на години престъпността в Сливенски окръг е с най-високи стойности в страната, а ръководителят на изследването Б. Панев може и трябва да приложи сложна комплексна методика. След две години в окръг Сливен е проведено и първото у нас контролно изследване отново под негово ръководство.

Поставено е началото на териториалните изследвания, субекти на които могат да бъдат местни институции, научни екипи и др. Разработената от проф. Панев методика може успешно да се прилага с оглед на потребностите на местните власти.

5. Научните интереси на проф. Б. Панев са в различни области на криминологията. През 1977 г. публикува монографията **„Правосъзнание и престъпност”**. Той е убеден, че знанието за правната система е от важно значение за детерминираността на престъпността като социално явление, още повече, че при процесуалното изискване по действащия през 70-те години Наказателно-процесуален кодекс за „задължително изясняване на причините и условията” по конкретното дело, в следствените, прокурорските и съдебните актове, където основателно, където формално се сочат едва ли не като единствена причина „ниското правосъзнание”, „дефектите на правното съзнание” на дееца и т.н. Обоснована е тезата, че „отразявайки обективните потребности на социалното развитие, респективно на индивидуалното съществуване, правосъзнанието, наред с нравственото, политическото, философското, религиозното и естетическото съзнание, е предпоставка и регулатор на човешкото поведение”.

Възгледите си за регулативната функция на правосъзнанието авторът развива и в други свои публикации, вкл. и в **„Общественото мнение за наказателния закон”** (1983 г.), разработена от голям авторски екип под научното ръководство на проф. Костадин Лютов.

През 1983 г. проф. Б. Панев публикува най-добрия свой труд по мнението на криминолозите – „Скритата престъпност”. След историческия преглед на разработките по проблема „латентна престъпност” (скрита престъпност), чието начало поставят през втората половина на XIX в. А. Кетле, А. Отинген и Е. Фери, авторът разглежда основните характеристики на скритата престъпност, способите за измерване на нейния обем и структура. Принос в криминологията е разработването на методите за изследване на тази престъпност – общите и специализираните, и прилагането им при проучване на видовете престъпност.

През същата година е публикувана с активното участие на Б. Панев първата българска криминология „Основи на криминологията в НРБ”, преведена на руски език и издадена от „Прогресс”, Москва, през 1986 г. Той е автор на темите за социално-икономическото развитие и престъпността, скритата престъпност, организацията на криминологичните изследвания, икономическата престъпност и др.

От началото на 80-те години проф. Панев се насочва към ставащата актуална тема за страната – корупцията, която той развива в продължение на години, вкл. и като преподавател в Бургаския свободен университет.

В „Криминология”, първият след 1989 г. самостоятелен учебник по едноименната университетска дисциплина, издаден от Университетското издателство на БСУ през 1993 г. (с второ издание през 1995 г.), проф. Байчо Панев представя система от научни проблеми по начин, позволяващ на студентите да овладяват науката за престъпността. Не само това, авторът си поставя за цел да повиши криминологичната култура на магистрати, специалисти от корекционни заведения и др.

В „Криминология” Б. Панев умело съчетава достиженията на българската криминологична мисъл със съвременните теоретични разработки на водещи криминолози в света. Трябва да се признае и друго – теоретичните му тези са предметени с резултатите от проучванията, провеждани от Съвета за криминологически изследвания. По този начин той дава отново живот на успешните емпирични търсения, въз основа на които се изграждаше българската криминология.

Изложеното е опит да се представи голямото присъствие на проф. д-р Байчо Панев в българската криминология. Дългогодишната му активна научноизследователска и преподавателска дейност го правят един от основоположниците на новата

криминология у нас в най-важния период на интензивни научни търсения и съграждане от началото на 60-те години на миналия век до наши дни. Той остави голямо научно наследство, което несъмнено ще бъде ползвано от всеки, посветил се на криминологията.